

СІНАНІМІЧНЫ РАД ДЛЯ АБАЗНАЧЭННЯ ПАНЯЦЦА ІНТЭРНЭТ

Ківатыцкая Д.І.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г.Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Наўроцкая І.В. – старшы выкладчык

Апісваюцца віды сінонімаў. Аналізуецца мэтазгоднасць ужывання сінонімаў да тэрмінаў. Разглядаюцца аналагі да ІТ-тэрміна *інтэрнэт* на матэрыяле галіновых слоўнікаў, беларускага нацыянальнага корпуса, навуковых артыкулаў. Робяцца высновы пра шырокую распаўсюджанасць слова *сеціва* як сіноніма да слова *інтэрнэт*. Прыводзіцца меркаванне пра недарэчнасць ужывання ў беларускай мове выразу *сусветная павуціна*.

На сённяшні час наша маўленне павінна быць развітым і багатым, каб нас было прыемна слухаць. Таму неабходна ведаць сінонімы да самых звычайных або распаўсюджаных слоў, у тым ліку тэрмінаў, каб не "намасліць" у адказны момант. Спачатку разбяромся, што такое сінонімы.

Сінонімы – гэта словы адной часціны мовы, якія з'яўляюцца назвай аднаго паняцця, аб'ядноўваюцца адным значэннем, але адрозніваюцца адценнямі значэнняў [1]. Паміж імі з улікам наяўнасці ці адсутнасці адрозненняў у агульналітаратурнай мове існуюць наступныя віды ўзаемаадносін, заснаваных: а) на сэнсавых адценнях лексічнага значэння слоў – ідэаграфічная, ці сэнсавая сінанімія; б) на стылістычных адценнях пры блізкасці тоеснасці лексічнага значэння слоў – стылістычная сінанімія; в) на сэнсавых і стылістычных адценнях – сэнсава-стылістычная сінанімія; г) на адсутнасці якіх-небудзь адценняў у лексічным значэнні слоў – абсалютная, ці дублетная сінанімія; д) на адрозненнях у спалучальнасці слоў – дыстрыбутыўная сінанімія [2].

Прывядзём прыклад сінанімічнага рада з дамінантай тэрмін, у які можна ўключыць наступныя складнікі: спецыяльнае слова, намінацыя, наменклатурны знак (номен), тэрмінонім (уведзены В.А. Татарынавым), прафесіяналізм (прастамоўны тэрмін), тэрміноід. Да таго ж, гэты рад можа быць папоўнены адзінкамі тыпу прататэрмін, прадтэрмін, квазітэрмін, псеўдатэрмін. Як бачым, атрымліваецца не такія ўжо маленькія па колькасці найменняў сінанімічны рад [1].

Акрамя таго, вызначыўшы, што стаіць за той ці іншай адзінкай прыведзенага намі сінанімічнага рада з пункту гледжання структурнага складу тэрміналогіі як сістэмы і асаблівасцей яе фарміравання, некаторыя тэрміны можна разглядаць ужо не як сінонімы да тэрміна, а ў якасці асобнага тыпу, разнавіднасці тэрмінаў [1]. Так, вядома, што ўласныя імёны нярэдка становяцца асновай эпанімічных тэрмінаў тыпу дызель, тэарэма Піфагора, Маскоўская фаналагічная школа. У такім выпадку яны выконваюць тэрмінаўтваральную ролю, захоўваючы статус онімаў пры ўтварэнні номенаў [1].

Але ці патрэбны нам сінонімы увогуле? Так, яны пашыраюць запас нашай мовы, але ў навуцы, напрыклад, больш важна дакладнасць, чым прыгажосць. Прафесіяналізмы некаторыя даследчыкі, у прыватнасці М.П. Сянкевіч, М.І. Чысцякоў, прапануюць выключыць з тэрмінасістэмы як не адпаведныя ўмовам культуры навуковага маўлення [1]. Адносіны паміж паняццем і яго назвай павінны быць – па магчымасці – адназначнымі. Сінанімія ж перашкаджае яснай арганізацыі плана зместу і плана выражэння тэрміна. Але гэта датычыцца толькі сфарміраваных тэрмінасістэм, дзе прыметамі тэрміна з'яўляюцца адназначнасць, адсутнасць сінонімаў і амонімаў [4]. Па меркаванні даследчыкаў, тэрмінасістэма сферы інфармацыйных тэхналогій яшчэ не цалкам сфарміравалася [4].

Цяпер звернем увагу на слова *інтэрнэт*, якое з'яўляецца ІТ-тэрмінам. Яно іншамоўнае, але мае аналагі і ў іншых мовах. Разгледзім, якімі сінанімічнымі сродкамі замяняюць слова *інтэрнэт* у беларускай мове на прыкладзе галіновых слоўнікаў і мовазнаўчых артыкулаў.

1. У тлумачальным слоўніку па інфарматыцы Міколы Савіцкага: *Інтэрнэт (internet) – сусветная глабальная кампутарная сетка* [3].
2. У беларуска-англійскім слоўніку выдавецкіх і паліграфічных тэрмінаў *Internet* перакладаецца як *сеціва* [5].
3. У беларуска-рускім слоўніку – *інтэрнэт*, -ту м. *Интернет* [6].

4. У тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы пад рэд. Л. І. Капылова: *Інтэрнэт – сусветная камп'ютарная сетка*, доступ да якой дае магчымасць карыстацца адзінай інфармацыйнай прасторай [7].
5. Неабходна надалей матываваць пашырэнне рэсурсаў на беларускай мове ў *сеціве* (INTERNET) [8]. Адзначым, што ў Беларускім нацыянальным корпусе на пошук слова *сеціва* выдаецца каля 4,5 тыс. вынікаў ужывання гэтага слова менавіта ў якасці сіноніма да слова *інтэрнэт*.
6. І не толькі з мэтай кантролю за небяспечнасцю вучняў у *Інтэрнэце* [9].
7. Рэйтынг *Transparent Ranking of Repositories*, які ацэньвае ўзровень адкрытасці акадэмічных рэсурсаў і іх інтэграцыю ў *сусветную інфармацыйную прастору*, высока ацаніў нашу работу ў гэтым кірунку [10].
8. Немагчыма быць прадуктыўным вучоным і не мець публікацый у *інтэрнэце* [10].
9. Сёння пад уплывам розных фактараў: глабалізацыі, інтэрнэтызацыі, змяшэння журналісцкіх жанраў і форм ідзе актыўнае станаўленне новага СМІ, якое асабліва актыўна выкарыстоўвае *Інтэрнэт* [11].
10. Адна з прычын гэтага – з'яўленне *інтэрнэта*, які наладыў свой адбітак і на мову публіцыстыкі ў цэлым, і асабліва – на мову інтэрнэт-публіцыстыкі. Змены публіцыстычнай мовы ў *інтэрнэт-асяроддзі* выкліканы як знешнімі, так і ўнутранымі прычынамі [12].
11. *Сеціва* у пераліку варыянтаў перакладу да слова *Internet* [13].

У сувязі з пералічаным вышэй можам зрабіць наступныя высновы адносна сінанімічных сродкаў да слова *Інтэрнэт*. Найбольш распаўсюджаным словам выступае лексічная адзінка *сеціва*. Разам са словам *інтэрнэт* яны выкарыстоўваюцца ў спецыяльных слоўніках, у газетах, уартыкулах філолагаў. Менш распаўсюджаныя адзінкі, сінанімічныя слову *інтэрнэт*: *сетка*, *інфармацыйная прастора* і *інтэрнэт-асяроддзе*. Усё ж такі гэта іншамойнае слова прыжылося ў той форме, у якой і прыйшло да нас. У якасці ж сінанімічнага сродка ўжываецца адметнае беларускае слова *сеціва*, якое, як адзначае доктар філалагічных навук Павел Сцяцко, пабудавана па законах беларускай мовы, дзе шмат вытворных з фармантам *-іва* (ыва): *печыва*, *паліва*, *мроіва*, *крэсіва*. Таксама актуальнай мы лічым заўвагу даследчыка пра тое, што апісанне “*сусветная павуціна*” як сінонім да слова *інтэрнэт* будзе недарэчным у беларускай мове, паколькі слова *павуціна* мае “звычайна негатыўнае адценне” [14].

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Гваздзювіч, Г. Аб сінанімічнай парадыгме з дамінантай тэрмін / Г. Гваздзювіч [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/89185/1/Gvazdovich.PDF> - Дата доступу: 10.04.2022.
2. Красней, В. П. Аб сінонімах, дублетах і варыянтах у тэрміналогіі / В. П. Красней [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/252721/1/25-27.pdf> - Дата доступу: 10.04.2022.
3. Савіцкі, М. Тлумачальны слоўнік па інфарматыцы. – Мінск: Энцыклапедыкс, 2009. С. 151
4. Лук'янюк, Ю. Семантычныя працэсы ў камп'ютарнай лексіцы: спецыфіка сінаніміі ў камп'ютарнай тэрміналогіі і жаргоне / Ю. Лук'янюк, Л. Шасцярнёва [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/18380/1/Lucjanuk_Shastjarnjova.PDF - Дата доступу: 10.04.2022.
5. Беларуская-ангельская слоўнік выдавецкіх і паліграфічных тэрмінаў [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://slounik.org/palihraifa/19> - Дата доступу: 10.04.2022.
6. Беларуская-рускі слоўнік [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://slounik.org/krapivabr/> - Дата доступу: 10.04.2022.
7. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. Л. І. Капылова – Мінск: «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», 2016. С. 323
8. Беларускі N корпус [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://bnkorus.info> - Дата доступу: 10.04.2022.
9. Антонік, А. А. Пошук шляхоў развіцця вучэбнай матывацыі навучэнцаў праз выкарыстанне лічбавых тэхналогій / А. А. Антонік [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://elib.bspu.by/handle/doc/55107> - Дата доступу: 10.04.2022.]
10. Сідаровіч, Г. Настаўніцкая газета «Магчымасць паказаць сябе свету. Электронная бібліятэка БДУ ўвайшла ў топ-30 лепшых рэпазіторыяў планеты», 2018. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://nastgaz.by/magchymasts-pakazats-syabe-svetu/> - Дата доступу: 10.04.2022.
11. Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов. Вып. 15 / сост. С. В. Анцух; под общ. ред. В. Г. Шадурского [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/141974> - Дата доступу: 10.04.2022.]
12. Жыццём і словам прысягаючы... : да 90-годдзя заслуж. работніка адукацыі Рэсп. Беларусь, д-ра філал. навук, праф. Міхася Яўгенавіча Цікоцкага : зб. навук. прац / пад агул. рэд. д-ра філал. навук праф. В. І. Іўчанкава. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/19503> - Дата доступу: 10.04.2022.
13. Камп'ютарны слоўнік [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://kamputerm.org/index.php_action=artikel_cat=2_id=813_artlang=en.html - Дата доступу: 10.04.2022.
14. Сцяцко, П. *Сеціва – сусветная павуціна* / П. Сцяцко // *Роднае слова*, 2004. - № 11. С. 47.